

КОРНІЙЧУК Олена,
здобувачка вищої освіти,
Житомирський державний
університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Необхідна оборона як прояв емоційного, фізичного захисту себе від небезпеки. Кожна людина у відповідь на настання небезпеки та її наслідків так чи інакше намагається їх відвернути та уникнути.

Метою моєї статті є дослідження питань перевищення меж необхідної оборони, основні поняття та ознаки.

Поняття необхідної оборони на сьогодні закріплено в Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУПАП) [2] та Кримінальному кодексі України (КК України) [3]. Нас цікавить саме необхідна оборона у кримінальному кодексі. Тому, згідно зі статтею 36 КК України: необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони [3].

Необхідна оборона належить до обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. Тобто цей термін грає важливу роль у суспільстві, країні, адже правоохоронні органи не завжди вчасно або у повній мірі можуть захистити твоє життя та здоров'я. Але варто пам'ятати міру, адже ця стаття присвячена саме такому поняттю, як перевищення меж необхідної оборони. Навіть у всім відомій приказці вказано, що не знання закону не звільняє від відповідальності.

Питання про перевищення меж необхідної оборони протягом багатьох років і до нині привертає увагу багатьох науковців. Найвідомішими дослідниками є Ю.В. Баулін, В.І. Ткаченко, І.С. Тишкевич, М.І. Якубович та інші. Взагалі поняття необхідної оборони та перевищення меж необхідної оборони дуже дискусійне, тому і думки кожного з вчених різняться.

Нині дії вчиненні у стані необхідної оборони можуть виявлятися у заподіянні тілесних ушкоджень, позбавленні волі, а також найголовнішого - життя. Розглядаючи це питання, Т.Г. Шавгулідзе вважає, що до перевищення можливо відносити лише ті випадки, коли шкода, що нанесена нападнику, не була необхідною для протидії суспільно небезпечному посяганням. В.І. Ткаченко дивиться на це з іншої сторони та зазначає, що саме під перевищенням меж необхідної оборони визнається заподіяння нападаючому певної шкоди, саме свідомо і явно більшої ніж та яка могла бути від його дій.

Кримінально-правова доктрина та судова практика відрізняють правомірну необхідну оборону від перевищення меж необхідної оборони за допомогою різних критеріїв. Тому і деякі вчені при розгляді цих критеріїв обмежуються умовою невідповідності інтенсивності нападу та захисту.

Але й тут думки вчених не збігаються. При розкритті обставин, що характеризує перевищення меж необхідної оборони, Х. Кадар взагалі відкидає усі ознаки інтенсивності захисту та нападу. Вчений вважає за краще замінювати ці ознаки на такий критерій: заподіяна особі, яка захищається шкода не повинна різко перевищувати можливу шкоду.

В. Трахтеров та Л. Андрєєва впевнені, що існують всього дві ознаки, які гарно описують їх думку з приводу перевищення меж необхідної оборони: 1) невідповідність в інтенсивності, яка характеризується сукупністю обставин і реалізувалася в тому, що була можливість захищатися простішими способами; 2) різниця між значимістю блага, що захищається, і вагою заподіяної шкоди. А ось український науковець Е. Я. Неміровський наполягав, що поняття оборона складається всього з двох елементів – посягання та захисту.

Всі ми розуміємо, що у стані необхідної оборони тяжко визначити, якою ж має бути та «мінімальна шкода» і якої буде «достатньо» для відвернення небезпеки. Але дуже важливо аби спричинена шкода не була не відповідною в порівнянні з відвернутою шкодою.

Отож, основною ознакою перевищення меж необхідної оборони з вищевказаного та й взагалі є невідповідність між захистом і посяганням.

Грань, яка відмежовує правомірну необхідну оборону від перевищення її меж, полягає не тільки в оціночних критеріях, таких як невідповідність засобів і методів захисту і небезпеки посягань, а і в конкретний критеріях – умисне заподіяння шкоди особі, що посягає, притому такої яка явно не є необхідною для відвернення посягання.

Необхідно враховувати і ту обставину, при визначенні факту перевищення меж необхідної оборони, що особа, найчастіше може перебувати у стані душевного хвилювання, яка викликана насамперед тим же несподіваним нападом на неї. Тому вона не завжди в силах правильно зважити всі за і проти і захистити себе від небезпеки. На це чітко вказує ч. 4 ст. 36 КК України: особа не підлягає кримінальній відповідальності, якщо через сильне душевне хвилювання, викликане суспільно небезпечним посяганням, вона не могла оцінити відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання.

Обов'язковою умовою вирішення питання про відповідність інтенсивної оборони інтенсивності посягання мають бути підстави детального аналізу особливостей конкретного випадку суспільно небезпечного нападу або ж створення реальної загрози посягань, з врахуванням усіх фактичних обставин. Але й також не забувати про психічні та фізичні особливості особи.

При визначенні того, чи це правомірна оборона чи все таки перевищення її меж потрібно звернутись до таких аспектів та врахувати сукупність таких основних обставин:

- схожість знаряддя захисту та посягань;
- рівень та характер небезпеки, яка загрожувала особі;

– обставини, які вплинули на співвідношення сил: місце, час посягання, його раптовість, кількість нападників, і тих хто захищається, їх вік, стать, стан здоров'я.

У разі визнання судом, в діях особи ознак перевищення меж необхідної оборони, обов'язково у вирокі має бути вказано у чому воно полягає.

Наступною ознакою перевищення меж необхідної оборони є несвоєчасна оборона. Несвоєчасна оборона може бути як передчасною так і запізнілою. Захищатись можливо від реальної небезпеки, тобто небезпеки, створеної небезпечними діями особи. Цей вид небезпеки виникає найчастіше саме у момент самого посягання, але й бувають випадки, коли виникає реальна та невідворотна небезпека негайного здійснення посягання.

Можемо зробити висновок, що ми не можемо визнавати перевищенням меж необхідної оборони заподіяної шкоди особі з метою захисту від лише гіпотетичних дій, яких насправді не було. Тому важливо відрізнити необхідну оборону від уявної.

Уявна оборона виключає кримінальну відповідальність за здійснену шкоду, у випадках коли обстановка, яка виникла, дала особі можливість вважати, що могло бути здійснене небезпечне посягання, і вона не розуміла та не могла зрозуміти неправдивість своїх думок.

Якщо ж все таки особа не розуміла і не могла зрозуміти помилковості свого припущення, але все одно перевищила межі захисту, які доречні в умовах реального посягання, вона підлягає кримінальній відповідальності як за перевищення меж необхідної оборони.

Якщо ж в обстановці, яка утворилась, особа не розуміла, але могла усвідомлювати відсутність реального суспільно небезпечного посягання, вона підлягає кримінальній відповідальності за заподіяння шкоди через необережність.

Отже, уявна оборона має відмінності від необхідної оборони, зокрема, це відсутність суспільної небезпеки в діях того проти кого було застосовано уявну оборону.

Наступні ознаки, які можна виділити, щодо перевищення ознак необхідної оборони є:

1) перевищення меж необхідної оборони має свої певні межі, так як і сама необхідна оборона, які як правило визначаються ознаками, котрі належать до характеру оборонних дій;

2) необхідна оборона є суспільно корисною та суспільно прийнятною, чим і відрізняється від суспільно небезпечних посягань;

3) оборона від суспільно небезпечного посягання можлива лише тоді коли є реальна загроза безпеки посягання, або посягання розпочалось та не закінчилось, або закінчилось, але за певними обставинами особа не усвідомлювала момент закінчення посягання;

4) перевищення меж необхідної оборони обумовлюється й характером безпеки, яка загрожувала особі, яка захищалась;

5) перевищити межі необхідної оборони можливо лише тоді коли допустимість оборонних дій не підлягає ніяким сумнівам, але реальне вчинення необхідної оборони вийшло за межі необхідного;

6) перевищення меж необхідної оборони має місце тоді та лише там, де дотриманні всі умови необхідної оборони, за винятком лише одного – схожістю захисту і посягання. Тобто завдана шкода особі, що здійснила посягання, реально не відповідає або безпеці посягання, або ж обстановці захисту.

Отже, для перевищення меж необхідної оборони притаманним є: наявність суспільно небезпечного посягання, від якого і можлива необхідна оборона, шкода заподіюється з метою захисту правоохоронюваних інтересів, заподіяння смерті без необхідності, реально не викликані характером та обстановкою посягання, умисні дії винної особи спричинила смерть потерпілому або особливо тяжкі тілесні ушкодження.

Роблячи висновки, можу сказати, що розвиток даного напрямку повинен бути обов'язковим, вирішення питання про те, коли та де має місце караність діяння при перевищенні меж необхідної оборони, а коли караність взагалі виключається. Деякі питання з приводу нашої теми досі залишаються мало

досліджуваними, але в подальшому сподіваюсь на дослідження їх вченими-науковцями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Додаток до № 51. – ст. 1122.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. – [Електронний ресурс] / Режим доступу до кодексу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>.
4. Про судову практику у справах про необхідну оборону : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 1 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2004. – № 12.

КОРОЛЬКОВА Анастасія,

здобувачка вищої освіти,

Житомирський державний

університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок широкомасштабного вторгнення росії (далі – рф) в Україну усі сфери суспільного життя в нашій державі зазнали неповоротних та суттєвих змін. Зокрема, збільшилася кількість дітей, які втратили батьків або залишились без батьківського піклування, а також тих, хто проживали у місцях ведення активних бойових дій і були евакуйовані.

На мою думку, питання долі дітей, які втратили батьків, є важливим для всіх держав. Конституція України гарантує таким дітям право на сімейне